

(2008), som handlar om hennes möte med shahens änka Farah Diba som lever i exil i Paris. I sin ungdom deltog Nahid Sarvestani i den politiska vänsterrörelsen som var med om att störta shahväldet. Sedan slukade islamisterna hela revolutionen och också hon måste fly, medan hennes bror avrättades av den nya religiösa regimen.

Tre decennier senare skiljs de två kvinnorna åt av sin bakgrund och ideologi, men förenas av sin landsflykt och sin fasa inför det som hänt i Iran sedan dess. Filmen finns på Netflix, liksom samma regissörs *Min stulna revolution* (2013), där hon möter några gamla aktivistkamrater som överlevt fångenskap och tortyr.

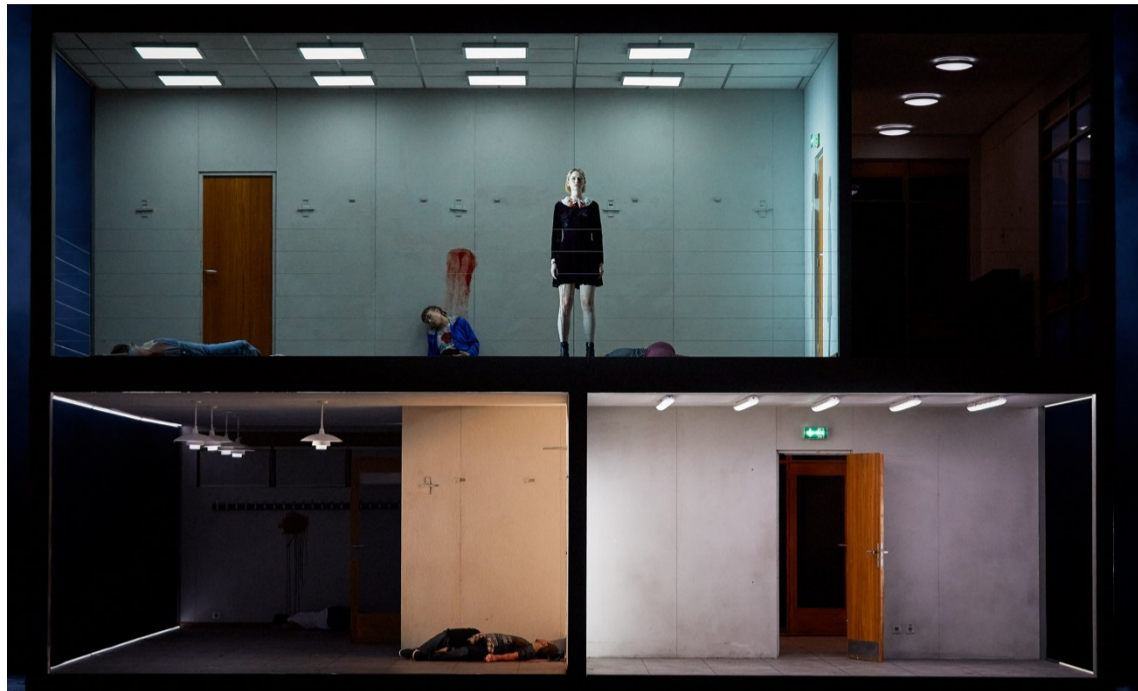
För två år sedan utkom på svenska en iransk roman från 2003 av Parinoush Saniee, *Det som väntar mig* (Ordfront). Den ger ett våldsamt och praktiskt perspektiv på kvinnolivet i en patriarkal religiös diktatur.

Romanen har några gånger förbjudits i Iran men däremellan varit en bästsäljare också där. Huvudpersonen Massoumeh bär hijab och tar aldrig explicit ställning mot religionen, men genom hennes upplevelser från 1960-talet och över de turbulenta decennierna fram till millennieskiftet får vi en närbild av ett opolitiskt kvinnoliv i den religiösa fundamentalismens klor.

Massoumehs egen familj är hennes första fiender, inte pappan, men bröderna som är råbarkade skitstövlar och nästan misshandlar henne till döds när hon är tonåring. Hon gifts bort med en vänsteraktivist som ger henne frihet att studera och arbeta, men alltid sätter Rörelsen före familjen, med tragiskt resultat. Hennes bröder misar aldrig en chans att förnedra och utnyttja henne när de skrupelfritt opportunistiskt gör sin lycka som fromma medborgare i den religiösa diktaturen. Massoumeh kämpar som ett lejon för sina barn fram till romanens sista sida (av drygt 500).

Det här är inte en elegant strukturerad berättelse, utan en detaljrik och slingrande historia som liknar livet, med olyckor, lättnader, små ögonblick av upprättelse, nya bakslag, medmänniskor som ibland är hyggliga och ibland hemska. Den är rik, rörande och konkret, och mycket lärorik för den som vill ha en snabbkurs i Irans närhistoria – inget trixande med kronologi eller berättarperspektiv, det viktigaste förklaras ordentligt som om Saniee också haft en internationell läsekrets i åtanke, samtidigt som hon är solidarisk med Massoumehs perspektiv.

Saniees roman utgavs som *The Book of Fate* 2013, och på finska som *Kohtalon kirja* 2014. Passa på och läs den medan ni väntar på att Nahid Persson Sarvestanis nyaste film från 2021, skall visas på Yle som *Ulkolinja/Fjärrlinjen*-dokumentär, troligen i slutet av november. Den heter *Hör min röst: Slöjans revolution*, och handlar om Masih Alinejad och My Stealthy Freedom. Den som har tillgång till SVT Play kan se den redan nu.

■ Det starka kärnteamet bakom *Innocence*: kompositören Kaija Saariaho, dramaturgen Aleksis Barrière och librettisten Sofi Oksanen. FOTO: TONI HÄRKONEN

■ Scenografin i *Innocence* är en genialisk konstruktion, som blir allt tommare under föreställningens lopp. På andra våningen unga Markéta (Vilma Jää). FOTO: ILKKA SAASTA-MOINEN

Saariahos och Oksanens skolskjutningsopera är en skakande upplevelse

Innocence är ett föredömligt tätt operadrama, som håller åskådaren fastnaglad från början till slut. Såväl huvudpersonerna som scenkonstruktionen vittrar sönder allt mer och mer under dramats gång. Blandningen av många språk och uttryck känns nyskapande.

OPERA

Kaija Saariaho: *Innocence*

Libretto: Sofi Oksanen; dramaturg och översättare Aleksis Barrière; regi Simon Stone; scenografi Chloe Lamford; kostymer Mel Page; ljus James Farncombe; koreografi Arco Renz; ljuddesign Timo Kurkikangas; dirigent Clément Mao-Takacs. I rollerna: Jenny Carlstedt, Anu Komsu, Tuomas Pursio, Iida Antola, Markus Nykänen, Jyrki Korhonen, Lucy Shelton, Vilma Jää, My Johansson, Julie Hega, Simon Kluth, Camilo Delgado Diaz, Olga Heikkilä. Premiär på Nationaloperans stora scen 21.10.

Sällan har jag suttit i en operasalong och med jämna mellanrum påmint mig själv om att andas. Men så är fallet under *Kaija Saariahos* senaste opera *Innocence*, komponerad till *Sofi Oksanens* libretto i nära samarbete med dramaturgen *Aleksis Barrière*, tonsättarens son. Verket är ett av de tätaste musikdramer jag sett och håller åskådaren fastnaglad i knappa två timmar utan paus. Trots att jag redan sett operan i strömmad version och därmed känner till de centrala vändningarna tränger sig verket under huden på ett skakande sätt.

Ämnet är minst sagt aktuellt och angeläget: ett skolskjutningsdrama och dess konsekvenser. I centrum

står de trauman alla inblandade bär på: de som var med rent fysiskt, de som har familjeband till offer och förövare, de som kunde ha förhindrat det. Dramaturgin är rasande skickligt sammansatt med dubbla tidsplan – under en bröllopsfest tio år efter tragedin rullas händelseförloppet så småningom upp. Inget framställs svartvitt och alla huvudpersonernas tankar får plats. Oksanens libretto fångar sitt ämne på kornet.

Kring den digra textmassan har Kaija Saariaho byggt upp ett sugande flyt, där musiken hela tiden bär upp händelserna, utan att stanna upp för några arior eller dylikt. Blandningen av sång och tal är fascinerande. Lösningen understöds av föreställningens välfungerande mångspråkighet, som varit Barrières vision. Engelska är det dominerande språket, men alla talar delvis sina egna språk (enligt originalbesättningens modersmål).

Alla har sitt språk

Speciellt i den talade texten utkrystalliserar de olika språkdräkternas färger tydligt: *Simon Kluths* småstammande tyska, *Julie Hegas* isande långsamma franska. Ett alldeles eget språk har unga Markéta, vars roll är specialkomponerad för folksångaren *Vilma Jää*, med såväl barnsligt mjuka färger som genomträngande lockrop. Smeksam eller

skärande, ängel eller djävul? Var och en tolkar själv.

Markus Nykänen (brudgummen) och *Tuomas Pursio* (svärfar) ingick i originalbesättningen vid urpremiären i Aix-en-Provence i fjol och imponerar med både dramatisk styrka och sköra falsettpartier som pricken på i:et. Lärarinnan *Lucy Sheltons* röst med dess brutna färger gör också intryck.

De bärande kvinnorollerna görs denna gång av en rad briljanta finländska sångare. Som bruden växer *Iida Antola* med sin rollfigur, och rösten stöps om från stereotyp sopranlycka till mer dramatisk laddning. Speciellt berörs jag ändå av de två mödrarna: modern till skytten och modern till offret. *Anu Komsu* tecknar den förstnämnda på ett genuint berörande sätt och levererar så dundersnyggt rena toner och pianissimon att jag närmast flämtar till i bänken. Givetvis fixar hon sina halsbrytande koloraturer lätt som en plätt, men rollen når långt förbi virtuosseriet.

Föreställningens känslomässiga centrum är servitrisen Tereza, och *Jenny Carlstedt* gör storverk i rollen. Den ångestladdade kroppen avtecknar sig övertygande på scenen och röstligt behärskar hon hela fyrverkeriet, med ömsinta melodier, dramatiska utbrott och mustiga låga alttoner. Hennes scener med dottern Markéta får tårkanalerna att öppnas varenda gång.

Sprickorna blir synliga

Simon Stones regi håller hela tiden ångan uppe och personporträtten är övertygande starka. I början av föreställningen tycks huvudpersonerna ha livet någotsånär under kontroll, men så småningom vittnar fasaden sönder. De torftigt limmade sprickorna blir synliga och nya sprickor uppstår.

Även *Chloe Lamfords* scenografikonstruktion i två våningar bidrar på ett genialiskt sätt till den dramatiska bågen. Den roterar långsamt och låter de två tidsplanen i berättelsen synligt vävas in i varandra. Rummen förändras och blir alltmer spruckna: från bröllopfestens hjärtballonger till tomma betongceller med stickande lysrör.

Kaija Saariahos musik låter texten stå i centrum men andas hela tiden i takt med dramat. Jag tänker flera gånger på ett hav: det böljar lugnt, bär upp mindre föremål på ytan, för att stundvis brusa upp till storm. Orkesterfärgerna utmejslas med finesse av dirigenten *Clément Mao-Takacs*. Kören utanför scenen bidrar med en extra färg – den omger publiken via högtalare, som en allestädes närvarande ödeskraft.

Kaija Saariaho fortsätter att imponera som operatonsättare, inte minst i och med att hon inte upprepar färdiga framgångsrecept utan än en gång lyckas bjuda på något fullständigt nytt. Jämfört med hennes föregående opera *Only the sound remains* med dess stilistående estetik är *Innocence* så långt bort man kan komma, och balansen mellan de olika delmomenten i dramat är närmast perfekt.

Tove Djupsjöbacka
tove.djupsjobacka@hbl.fi